

આરબીઆઈ/2004-05/284

ડીબીઓડી નં. એએમએલ. બીસી. 58/14.01.001/2004-05

નવેમ્બર 29, 2004

ધી ચીફ એક્સીક્યુટિવ ઓફ ઓલ કોમર્સિયલ બેંક્સ

સાહેબ શ્રી,

તમારા ગ્રાહકને જાણો (કેવાયસી) માર્ગદર્શિકા - એન્ટી મની લોન્ડરિંગ સ્ટાન્ડર્ડ

કેવાયસીના ધોરણો અંગેનો અમારો સરક્યુલર ડીબીઓડી નં. એએમએલ.બીસી.18/14.01.001/2002-2003 તારીખ 16 ઓગસ્ટ 2002 જોઈ જવો. જેમાં બેંકોને ખાતું ખોલતી વખતે ગ્રાહકની ઓળખાણની જરૂરી પ્રક્રિયા કરવી અને આ ખાતામાં થતા વ્યવહારો પર અંકુશ રાખવાની સત્તા આપવામાં આવી છે. આ કેવાયસી માર્ગદર્શિકામાં એન્ટી મની લોન્ડરિંગ અને કોમ્બેટિંગ ફાયનાન્સિંગ ઓફ ટેરરીઝમ અંગેના ફાઈનાન્સિયલ એક્શન યસ્ક ફોર્સ(એફએટીએફ)ની ભલામણો લાગુ કરી સુધારણા કરી શકાય છે. રેગ્યુલેટરી ઓથોરિટી દ્વારા તૈયાર થયેલ આ સ્ટાન્ડર્ડ એન્ટી મની લોન્ડરિંગ અને કોમ્બેટિંગ ફાયનાન્સિંગ ટેરરીઝમ પોલીસી તૈયાર કરવા માટે આંતરરાષ્ટ્રીય લેન્સમાર્ક બન્યો છે. આ સ્ટાન્ડર્ડનો સ્વિકાર કરવાથી બેંક/નાણાકીય સંસ્થા અને દેશ બંને માટે આંતરરાષ્ટ્રીય નાણાકીય સંબંધ ફરજિયાત બને છે. ફાઈનાન્સિયલ એક્શન યસ્ક ફોર્સની ભલામણોના આધારે તૈયાર થયેલી માર્ગદર્શિકા અને બેસલ કમિટીએ બેંકિંગ સુપરવિઝન અંગે કસ્ટમર ડ્યુ ડિલિજન્સ પર રજુ કરેલો પત્ર જરૂરી સલાહસૂચન સાથે જોડવો જરૂરી છે. બેંકોને ભલામણ કરવામાં આવે છે કે કેવાયસી અને એન્ટી મની મિન્કટિંગ અંગેની પોલીસી તૈયાર કરી સરક્યુલર મળ્યાના ત્રણ મહિનામાં બોર્ડની મંજૂરી મેળવી તેની સાથે સાથે એ પણ ખાતરી આપવી કે બેંકોએ 31 ડિસેમ્બર 2005 પહેલાં સરક્યુલરમાં આપેલા પ્રસ્તાવો લાગુ કરવા.

- બેંકે ઓપરેશનલ માર્ગદર્શિકા તૈયાર કરતી વખતે સરક્યુલર ડીબીઓડી. એએમએલ. બીસી. નં. 83/14, 01.001/2003-2004 તારીખ 12 મે, 2004માં આપેલા સુચનો તપાસવા. જેમાં બેંકોને સલાહ આપવામાં આવી છે કે ગ્રાહક પાસેથી ખાતું ખોલાવવા માટે મેળવેલી કોન્ફિડેન્સિયલ માહિતી જણાવવી. બેંકોએ ખાતરી આપવી જોઈએ કે ગ્રાહક તરફથી મળતી માહિતી ગેરરસ્તે જવાનું જોખમ નથી આ અંગેની માર્ગદર્શિકામાં પણ આ સુચન છે. ખાતેદાર દ્વારા આ સિવાયની જે માહિતી આપવામાં આવે છે. તેને અલગથી રાખવી જોઈએ.
- બેંકોએ ખાતરી કરવી જોઈએ કે ડ્રાફ્ટ, મેઈલ, ટેલિફોનિક ટ્રાન્સફર અથવા ટ્રાવેલર ચેક મારફત રૂ. 15,000 કે તેથી વધુ રકમ બહારગામ મોકલવાની હોય તો જે રકમ ખાતામાંથી કે ચેકમાંથી ડેબીટ કરવાની હોય તો જ તેની અસર નોંધાય છે. જે રોકડ રકમના બદલામાં આપવામાં આવે તો નફો.
- બેંકોએ ખાતરી આપવી જોઈએ કે ફોરેન કોન્ટ્રીબ્યુશન અને રેગ્યુલેશન એક્ટ 1976ની જ્યાં જરૂર હશે ત્યાં સુસ્ત પણે પાલન થશે.
- બેંકિંગ રેગ્યુલેશન એક્ટ 1949ની કલમ 35-એ અંતર્ગત સુચવાયેલ માર્ગદર્શનનો ભંગ કે અમાન્ય ગણવામાં આવશે તો આ જ કાયદા હેઠળ દંડની જોગવાઈ છે.
- એક વખત બેંકે પોતાની પોલીસી તૈયાર કરી લીધા બાદ સરક્યુલરમાં દર્શાવેલા સુચનો કેવાયસી અને એન્ટી મની લોન્ડરિંગના સુચનોની જગ્યાએ લાગુ પડે છે.

આપનો વિશ્વાસુ

(પ્રશાંત સરન)

મૂખ્ય મહાપ્રબંધક

બિડાણ : ઉપર મુજબ

તમારા ગ્રાહકને જાણો ના ધારાધોરણો અંગેની માર્ગદર્શિકા અને એન્ટી - મની લોન્ડરિંગના માપદંડો

તમારા ગ્રાહકને જાણના ધોરણો

1. કેવાયસી દિશાનિર્દેશો બેંકોને ઇરાદાપૂર્વક અને ઇરાદાપૂર્વકના નહી તેવા મની લોન્ડરિંગને લગતા ગુનાહીત બનાવો સામે રક્ષણ પૂરૂ પાડે છે. કેવાયસી પ્રક્રિયા બેંકોને તેના ગ્રાહકોની નાણાકીય સ્થિતિ જાણવા અને સમજવા તથા તેઓ સાથે વધુ સારી રીતે વ્યવહાર કરી જોખમો ઘટાડવામાં ઉપયોગી થાય છે. બેંક તેની કેવાયસી પોલીસી તૈયાર કરતી વખતે નીચેની બાબતો અપનાવી શકે છે.
 - (i) કસ્ટમર એક્સપ્ટેન્સ પોલીસી
 - (ii) ગ્રાહક ઓળખ પ્રક્રિયા
 - (iii) મોનિટરિંગ ઓફ ટ્રાન્ઝેક્શન
 - (iv) રીસ્ક મેનેજમેન્ટ
 - કેવાયસી પોલીસી અંતર્ગત ગ્રાહકની વ્યાખ્યા નીચે પ્રમાણે છે.
 - વ્યક્તિ કે સંસ્થાનું બેંકમાં ખાતુ હોય અથવા તેને બેંક સાથે વ્યાપાર સંબંધ હોય.
 - જેના વતી ખાતું ખોલવામાં આવ્યું હોય (લાભ લેનાર માણસ)
 - સ્ટોક બ્રોકર, ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ, સોલિસિટર જેવા કાયદાની મંજુરી ધરાવતા ધંધાદારી વચેટિયા જેને ટ્રાન્ઝેક્શનમાંથી લાભ મળતો હોય.
 - વાયર ટ્રાન્સફર અથવા મોટી રકમના ડિમાન્ડ ડ્રાફ્ટ એક જ ટ્રાન્ઝેક્શનમાં તૈયાર કરવાના કેસમાં બેંકને ખાતરી આપતી વ્યક્તિ કે સંસ્થા.

કસ્ટમર એક્સપ્ટેન્સ પોલીસી (સીએપી)

2. બેંકોએ ગ્રાહકોના સ્વિકાર માટે ચોક્કસ ધારાધોરણ દર્શાવતી કસ્ટમર એક્સપ્ટેન્સ પોલીસી અપનાવવી જોઈએ. કસ્ટમર એક્સપ્ટેન્સ પોલીસી એવી ખાત્રી આપતી હોવી જોઈએ કે બેંકના ગ્રાહક સંબંધમાં નીચેની બાબતો અપનાવવામાં આવે તેવા દિશાનિર્દેશ હોવા જોઈએ.
 - (i) બેંકમાં ખોટા નામવાળું કે બેનામી ખાતું ખોલાયું ન હોવું જોઈએ.
 - (ii) બેંક સાથેના વ્યવહારો, ગ્રાહક અને તેના ક્લાઈન્ટ સાથેના સંબંધ, રકમ ચુકવણીનો પ્રકાર, ટર્નઓવરની કિંમત સામાજિક અને નાણાકીય સ્ટેટસ વગેરેની સ્પષ્ટ વ્યાખ્યા કરી જોખમનું પ્રમાણ દ ટાડવું, ગ્રાહકની ઓછું, મધ્યમ અને વધુ જોખમવાળા એવા વિભાગમાં વહેંચવા (બેંક તેઓને લેવલ 1, લેવલ-II અને લેવલ-III એ રીતે પસંદ કરી શકે છે.) સત્તા ભોગવતા ગ્રાહકો વધુ જોખમવાળા ગણવા. દા.ત. રાજકીય પીઠબળવાળી વ્યક્તિ. (એનેક્સ 1 માં પીઈપી અંગે જાણકારી આપેલી છે.) જરૂર પડે તો આવા વ્યક્તિને વધુ જોખમવાળા ગણવા.
 - (iii) અલગ અલગ કેટેગરીના ગ્રાહકો માટે જરૂરી દસ્તાવેજો અને માહિતી ચેક એકઠી કરતી વખતે પીએમએલ એક્ટ, 2002 અને રીઝર્વ બેંક દ્વારા સમયાંતરે જાહેર કરાતા દિશાનિર્દેશને ધ્યાનમાં લેવા.
 - (iv) કોઈ ખાતું ખોલવાનું કે બંધ ન કરવાનું હોય તો પણ બેંક ગ્રાહક પાસેથી જરૂરી માહિતી મેળવી શકે છે એટલે કે બેંકને જોખમની કેટેગરી નક્કી કરવા માટે ગ્રાહક તરફથી ખોટી માહિતી મળી હોય અથવા સહકાર ન અપાયો હોય તો બેંક આવા ગ્રાહકોની ઓળખ અથવા અન્ય દસ્તાવેજ માગી શકે છે. ગ્રાહકો તરફથી થતી કનડગત અટકાવવા માટે આ સુરક્ષાના ઉપાય જરૂરી છે. દાખલા તરીકે ખાતું હાઈ લેવલમાં આવતું હોવાની નોટીસ મોકલ્યા બાદ ગ્રાહક ખાતું બંધ કરવા માગે ત્યારે ગ્રાહકે આ નિર્ણય માટેના જરૂરી કારણો દર્શાવવાના રહેશે.
 - (v) ગ્રાહકને અન્ય વ્યક્તિ કે સંસ્થાનું ખાતું ચલાવવાની જવાબદારી સોંપવાનો બનાવ બને ત્યારે તેની ખાત્રી માટે સ્પષ્ટ પુરાવા આપવી આવે ત્યારે જ બને છે. જ્યારે ચૂંટાયેલી વ્યક્તિને ખાતું ચલાવવાના હક આપવામાં આવે.
 - (vi) નવું ખાતું ખોલતાં પહેલા ગ્રાહકની જોખમ ગુનાહીત ભુતકાળ ધરાવતા અથવા પ્રતિબંધીત સંસ્થા જેવા કે ત્રાસવાદી ગૃપ તે ત્રાસવાદી વગેરે સાથે મળતી નથી તેની ખાત્રી કરાય છે. જોખમના વિભાગીકરણના મુદ્દે બેંક નવા ગ્રાહકોની પ્રોફાઈલ તૈયાર કરી શકે છે. આ પ્રોફાઈલમાં ગ્રાહકની માહિતી જેવી કે ઓળખ, નાણાકીય/સામાજિક મોભો, ધંધાકીય પ્રવૃત્તિનો પ્રકાર, ગ્રાહકના વ્યવસાય અંગેની માહિતી અને ધંધાની જગ્યા વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. બેંકોએ ગ્રાહકોની પ્રોફાઈલ તૈયાર કરતી વખતે ખુબ સંભાળ રાખવી જોઈએ અને માત્ર જરૂરી માહિતી જ મેળવવી જોઈએ. જે

જોખમને લગતી હોય. ગ્રાહકની પ્રોફાઇલ ખાનગી દસ્તાવેજ હોવાથી તેની માહિતી કોઈ પણ કારણસર બહાર પાડી શકાય નહીં.

વ્યક્તિગત અથવા સંસ્થાકીય ગ્રાહકના જોખમ વર્ગીકરણના માટે તેની ઓળખ અને આવકના સાધનો સરળતાથી ઓળખી શકાય છે. અને તેઓના ખાતામાં જાણીતા વ્યક્તિની ભલામણથી મોટા પ્રમાણમાં ટ્રાન્ઝેક્શન થતું હોય તેવા ખાતાને ઓછા જોખમવાળા ખાતા તરીકે વર્ગીકૃત કરવું. આવા ગ્રાહકોમાં પગારદાર કર્મચારી આવે છે. તેઓનું પગારમાળખું જગજાહેર હોય છે. અને તેઓના ખાતામાં ઓછી રકમ રહેતી હોવાથી નાની રકમના ટ્રાન્ઝેક્શન થાય છે. સરકારી વિભાગ અને સરકારી કંપનીઓમાં કામ કરતા કર્મચારી આ કેટેગરીમાં આવે છે. આવા કેસમાં પોલીસી માટે માત્ર ગ્રાહકની મુળ ઓળખ અને તેના રહેઠાણનું સરનામું જરૂરી છે. જે ગ્રાહકો સરેરાશ જોખમવાળા ગણાતા હોય તેને મધ્યમ કે ઉચ્ચ જોખમની કેટેગરીમાં સમાવાય છે જે માટે ગ્રાહકનું બેંકગ્રાઉન્ડ, કામગીરીનો પ્રકાર અને જગ્યા, મુળ દેશ, થાપણનું માધ્યમ અને વ્યક્તિગત પ્રોફાઇલ વગેરે તપાસાય છે. વધારે પડતું જોખમ ધરાવનાર ગ્રાહકોના કિસ્સામાં બેંક જોખમની આકારણી પર આધારીત ચોક્કસ ધારાધોરણો અપનાવી શકે છે. ખાસ કરીને જેના ખાતાનાં ફંડના સ્ટોર્સ અસ્પષ્ટ હોય ત્યારે આવું બને છે. આવા ગ્રાહકોમાં (એ) બીન રહેવાસી ગ્રાહક (બ) વધારે પડતી ચોખ્ખી મુડીવાળો ગ્રાહક (સી) ટ્રસ્ટ, દાન, એનજીઓ અને દાન સ્વીકારતી સંસ્થા (ડી) કંપની જેમાં શેરહોલ્ડરો નજીકના પરિવારજનો હોય (ઈ) સુતેલા ભાગીદારવાળી પેઢી (એફ) વિદેશી મુળનો પોલિટીકલ એક્સપોઝ્ડ પર્સન (પીઈપી) (જી) જોઈ ન શકાય તેવા ગ્રાહકો (એચ) જાહેર જનતા પાસેથી મળેલી માહિતી પ્રમાણે શંકાસ્પદ શાખ ધરાવતા વગેરે ગ્રાહકો. એ બાબત ધ્યાનમાં લેવી જરૂરી છે કે કસ્ટમર એક્સપેક્શન્સ પોલીસીની સ્વીકૃતિ અને તેનું અમલીકરણ એટલું બધું પ્રતિબંધિત ન હોવું જોઈએ કે જેને લીધે સામાન્ય માણસો, ખાસ કરીને જેઓ આર્થિક અને સામાજિક રીતે જરૂરીયાતમંદ લોકોને બેંકની સેવા મળતી બંધ થઈ જાય.

કસ્ટમર આઈડેન્ટીફિકેશન પ્રોસિઝર (સીઆઈપી)

3. બેંકોના બોર્ડ માન્ય કરેલી પોલીસીમાં કસ્ટમર આઈડેન્ટીફિકેશન પ્રોસિઝર સ્પષ્ટ કરવામાં આવી છે. એટલે કે જ્યારે ગ્રાહકના બેંક સાથેના સંબંધની શરૂઆત થાય અથવા નાણાકીય વ્યવહારો થાય અથવા બેંકને ગ્રાહકની ઓળખાણ અંગે શંકા હોય ત્યારે આ પોલીસી ઉપયોગી થાય છે. કસ્ટમર આઈડેન્ટીફિકેશન એટલે ગ્રાહકની ઓળખ અને તેની ઓળખની જરૂરી માહિતી કે દસ્તાવેજો દ્વારા ખાતરી કરવી. બેંકને ગ્રાહકની ઓળખ માટે પુરતી માહિતીની જરૂર રહે છે. આવું બેંકિંગ સાથે ક્યારક બનતા, નિયમીત બનતા કે કોઈ ઉદ્દેશમાં ધંધાઓના સંબંધ માટે ઉપયોગી છે. બેંક સેટિસ્ફેક્શન એટલે ગ્રાહકની રીસ્ક પ્રોફાઇલ અને અન્ય દિશાનિર્દેશ હેઠળ સંતોષકારક રીતે પાર ઉતરવું જોઈએ. જોખમ તપાસવા માટે જે માહિતી કે દસ્તાવેજ માગવામાં આવે છે તે ગ્રાહકના પ્રકાર (વ્યક્તિગત કે ધંધાદારી) પ્રમાણે હોય છે. જો આવા ગ્રાહક કાયદેસર એકમ અથવા સંસ્થા હોય તો (i) તેનું કાયદેસર દરજ્જા માટેના દસ્તાવેજ ચકાસવા (ii) કોઈ વ્યક્તિનો દરજ્જો તપાસવા કાયદેસર એકમ કે સંસ્થાની સત્તા અંગે પણ ચકાસણી કરવી. (iii) આવા ગ્રાહકનું માળખું તપાસવું અને એ પણ તપાસવું કે આ એકમ પર કઈ વ્યક્તિનો અંકુશ છે.

ગ્રાહકની ઓળખની જરૂરિયાત કેટલાક ખાસ પ્રકારના ખાસ કરીને કાયદેસર એકમ માટે જરૂરી રહે છે. જે અંગે એનેક્સ-1 માં આપેલા દિશાનિર્દેશમાં સુચન કરેલું છે. બેંક પોતાના ગ્રાહકો સાથે થતા વ્યવહારોના અનુભવના આધારે પોતાની આંતરિક ગાઈડલાઈન તૈયાર કરી શકે છે. બેંક જો અમુક ખાતાને કસ્ટમર એક્સપ્ટન્સ પોલીસી હેઠળ સમાવે તો બેંકને કાયદેસર દસ્તાવેજોની જરૂર રહે છે. જેનાથી બેંક ખાતેદારની ઓળખની ચકાસણી કરી શકે છે. જેથી ખાતેદાર અંગેની સંતોષકારક માહિતી મળી રહે. ગ્રાહકોની ઓળખને લગતા દસ્તાવેજો અને માહિતીની યાદી એનેક્સ-II માં આપેલી છે.

મોનિટરિંગ ઓફ ટ્રાન્ઝેક્શન

4. અસરકારક કેવાયસી પ્રક્રિયા માટે સતત અંકુશ એક મહત્વનું ઘટક છે. બેંકોને જોખમ ઘટાડવા કે તેના પર અંકુશ રાખવા માટે ગ્રાહકોની સામાન્ય અને વાજબી કાર્યપદ્ધતિ સમજવી જોઈએ. એટલે ખાતામાં થતા વ્યવહારો અંગે જાણકારી રાખવી જોઈએ. એટલે કે ખાતાની જોખમ અંગેની સંવેદનશિલતાના આધારે તેના પર અંકુશ નક્કી કરી શકાય. બેંકોએ આર્થિક અને દેખીતી રીતે કાયદેસર ઉદ્દેશથી અને અસામાન્ય રીતે મોટી રકમના વ્યવહાર પર ખાસ ધ્યાન આપવું જોઈએ. બેંક ખાસ પ્રકારના ખાતા પર શ્રીસોલ્ડ મર્યાદાની ભલામણ કરી શકે છે. આવા ખાતામાં મર્યાદાથી વધુના થતાં વ્યવહાર પર ખાસ ધ્યાન આપવું જોઈએ. આવા ખાતામાંથી મોટી રકમના વ્યવહારો થતા હોય તો બેંકે તેના પર અલગથી ધ્યાન આપવું. કેમ કે ખાતામાં બેલેન્સ વ્યવસ્થિત રીતે રખાતું હોવા છતાં મોટી રકમના વ્યવહારોના કારણે ખાતું ખાલી થઈ શકે છે. વધુ જોખમવાળા ખાતા પર અંકુશ જરૂરી છે. દરેક બેંક ગ્રાહકની પરિસ્થિતિના આધારે મહત્વના દિશાસૂચનો તૈયાર કરવા જોઈએ જેમાં

ગ્રાહકનું નાગરિકત્વ, આવકના સાધનો, વ્યવહારનો પ્રકાર અને અન્ય જોખમી પરીબળો ધ્યાનમાં રાખવાં, બેંકોએ જે ખાતાને જોખમી વિભાગમાં મુકવા હોય તેનું સમયાંતરે ચકાસણી કરવા માટેની પદ્ધતિ અપનાવવી જોઈએ. પીએમએલ એક્ટ, 2002ના સેક્શન 12 મુજબ ખાતામાં થતા વ્યવહારો સુવ્યવસ્થિત રીતે થતા હોવાથી ખાતરી કરવી. ઉપરાંત ખાતામાં થતા રહસ્યમય અને અન્ય પ્રકારના વ્યવહારો અંગે પણ પીએમએલ એક્ટ, 2002 નાં સેક્શન 12 હેઠળ ખાતરી કરવી અને તેના કાયદાની અમલ કરાવતી સત્તામંડળ સમક્ષ રજુ કરવું. બેંકોએ એ પણ ખાતરી કરવી જોઈએ કે તેની દરેક બ્રાંચ ૩. 10 લાખની ઉપરના વ્યવહાર માટે પ્રોપર રેકોર્ડ તૈયાર કરવો. આંતરિક અંકુશ પદ્ધતિ રહસ્યમય ખાતામાં થતા વ્યવહારની નોંધણી કરવાની પદ્ધતિ છે.

જોખમનું સંચાલન

5. બેંકના બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટર્સ ખાતરી કરવી જોઈએ કે અસરકારક કેવાયસી પ્રોગ્રામ જરૂરી પ્રક્રિયા અને તે અસરકારક રીતે લાગુ કરવાની ખાતરી સાથે લાગુ કરવો જોઈએ. જે યોગ્ય સંચાલન બાબતોને આવરી લેવા જોઈએ. બેંકે તેની પ્રક્રિયા અને પોલીસી લાગુ થયાની ખાતરી કરવી. બેંકે તેના બોર્ડ સાથે ચર્ચા કરી પોતાના નવા ગ્રાહકો માટે રીસ્ક પ્રોફાઇલ તૈયાર કરવી અને બેંકિંગ/વ્યાવસાયિક સંબંધોમાં થતાં ટ્રાન્ઝેક્શનમાં રહેલા જોખમોને ધ્યાનમાં રાખી ઘણા બધા એન્ટી-મની લોન્ડરિંગના માપદંડો અપનાવવા જોઈએ. કેવાયસી પોલીસીને ટકાવી રાખવાની ખાતરી માટે બેંકનું આંતરિક ઓડીટ મહત્વનો ભાગ ભજવે છે. બેંકની અંગત પોલીસી અને પ્રક્રિયા માટે સામાન્ય નિયમ મુજબ કોમ્પ્લીએન્સ ફંક્શન સ્વતંત્રતા પૂરી પાડે છે. બેંકોએ ખાતરી આપવી પડે છે કે તેનો ઓડીટ સ્ટાફ વ્યક્તિગત રીતે પોલીસી અને પ્રક્રિયા વિશે જાણે છે. આંતરિક ઓડિટર બ્રાન્ચોમાં લાગુ કરાયેલા કેવાયસી પ્રક્રિયાને તપાસી શકે છે. અને આ મુદ્દે સૂચન પણ કરી શકે છે. બોર્ડની ઓડીટ કમીટીમાં આવી બાબતને લગતા મુદ્દા મુકી શકાય છે.
બેંકો પાસે ચાલુ કર્મચારી તાલીમ પ્રોગ્રામ હોવો જોઈએ. જેથી કર્મચારીઓને કેવાયસી પ્રક્રિયાની તાલીમ મળી રહે. બેંકના મુખ્ય કર્મચારીઓ, કહ્યાગરા કર્મચારીઓ અને ગ્રાહકો સાથે વ્યવહાર કરતા કર્મચારીઓને અલગ અલગ રીતે તાલીમ આપવી જોઈએ. જેથી તેઓને કેવાયસી પોલીસીની જરૂરી માહિતી મળી રહે.

ગ્રાહક શિક્ષણ :

6. કેવાયસી પોલીસી લાગુ કરતી વખતે બેંક ગ્રાહક પાસેથી જરૂરી માહિતી મેળવે છે. જેને ગુપ્ત રાખવામાં આવે છે. આ માટે ક્યારેક ગ્રાહકો પાસેથી સચોટ માહિતી મેળવવા માટે ઘણા બધા સવાર પૂછવામાં આવે છે. જે માટે બેંકોએ ચોક્કસ સાહિત્ય કે પેમ્ફલેટ્સ વગેરે તૈયાર કરવાં જોઈએ. એટલે કે કેવાયસી પ્રોગ્રામ માટે ગ્રાહકોને વૈકલ્પિક શિક્ષણ અપાય છે. આ માટે બેંકમાં આગળ બેસતા કર્મચારીઓને પરિસ્થિતિને પહોંચી વળવા જરૂરી તાલીમ આપવી જોઈએ.

કેડિટ કાર્ડ, ડેબીટ કાર્ડ, સ્માર્ટ કાર્ડ, ગીફ્ટ કાર્ડ જેવી નવી ટેકનોલોજીની માહિતી.

7. બેંકોએ ઇન્ટરનેટ બેંકિંગ સહીતની નવી ટેકનોલોજીના કારણે ઉભા થતા મનિ લોન્ડરિંગના લાભ સામે ખાસ ધ્યાન આપવું જોઈએ. અને જરૂર પડે તો મની લોન્ડરિંગ અટકાવવા પગલા લેવા અને જરૂર પડે તો આવા સાધનોનો ઉપયોગ અટકાવવો.
ઘણી બેંકો ગ્રાહકો દ્વારા માલસામાનની કે સેવાની ખરીદી, એટીએમમાંથી નાણા ઉપાડવા અને ઇલેક્ટ્રોનિક ટ્રાન્સફર જેવા ઇલેક્ટ્રોનિક કાર્ડના વ્યવસાય સાથે સંકળાયેલી હોય તેની ખાતરી આપવી. આવા કાર્ડનું માર્કેટિંગ એજન્ટ મારફત કરવું. બેંકે ગ્રાહકને કાર્ડ ઇસ્યુ કરતા પહેલાં જરૂરી કેવાયસી પ્રક્રિયા બે વખત ચકાસી લેવી. એજન્ટ પણ કેવાયસી માપદંડોના જાણકાર હોય તે ઇચ્છનીય છે.

પરવર્તમાન ખાતા માટે કેવાયસી :

8. તમામ બેંકોને પરીપત્ર ડીબીઓડી. એએમએલ.બીસી.47/14.01.001/2003-04, ડીબીઓડી. એએમએલ. 127/14.01.001/2003-04 અને ડીબીઓડી. એએમએલ. બીસી. નં. 101/2003-04 અને ડીબીઓડી. એએમએલ. બીસી.નં. 101/2003-04 મુજબ સલાહ. આપવામાં આવે છે કે સરક્યુલર ડીબીઓડી નં. એએમઓલ.બીસી. 18/14.01.001/2003-03 તારીખ ઓગસ્ટ 16, 2002માં દર્શાવાયેલ કેવાયસી નોર્મસ લાગુ કરવાની સલાહ આપવામાં આવે છે. બેંક જ્યારે નક્કી કરેલ માર્ગદર્શિકા તમામ નવા ગ્રાહકોને આપવાની હોય ત્યારે ચાલુ ખાતાને પણ તે આપવા. જો કે ચાલુ ખાતામાં એકધારા થતા વ્યવહારો અંકુશ હેઠળના હોય અને તેમાં અયોગ્ય પદ્ધતિથી ઓપરેટ થતા હોય તો સીડીડી માપદંડ ફરીથી લાગુ કરવા. બેંક ખાતાનો પ્રકાર અને પ્રકૃતિ પ્રમાણે તેના પર

અંકુશ મર્યાદા નક્કી કરી શકે છે. જે કંપની, પેઢી, ટ્રસ્ટ, ચેરીટી, ધાર્મિક સંસ્થા અને અન્ય સંસ્થાકીય ચાલુ ખાતામાં ન્યુનતમ કેવાયસી ધોરણ અંગે ખાત્રી કરવી જોઈએ. સાચા અને કાયદેસર ગ્રાહકોને ઓળખી તેને બેનીફીસીમર ઓનર ગણવામાં આવે. બેંકોએ ટર્મ/રોકિંગ ડિપોઝીટ એકાઉન્ટ અથવા તેને મળતા આવે તેવા ખાતાને રીન્યુલર વખતે નવા ખાતા ગણી કેવાયસી પ્રક્રિયા ફરીથી કરવી. બેંક નોન ફર્નિશિંગ માહિતી અને ગ્રાહકો દ્વારા અસહકારના કારણે કેવાયસી માપદંડ લાગુ કરી શકે છે. બેંક આવા કિસ્સામાં ખાતું બંધ કરવા માગે તો જરૂરી કારણો સાથેની તેનો નિર્ણય ગ્રાહકને ક્યુ નોટિસ દ્વારા જણાવવો જોઈએ. કેટલાક નિર્ણયો સીનિયર લેવલે લેવાતા હોય છે.

બ્રાન્ચ અને દેશ બહારની સબસીડરીઝ માટે કઈ રીતે લાગુ

ઉપરની ગાઈડલાઈન બન્યો અને વિદેશમાં આપેલી સબસીડરીને લાગુ પડે છે અને એફએટીએકની ભલામણોથી સ્થાનિક કાયદા લાગુ પાડી શકાય છે. જે સ્થાનિક કાયદા આ ગાઈડલાઈન માટે પ્રતિબંધિત હોય તો રીઝર્વ બેંકની નોટિસ મેળવી શકે છે.

પ્રિન્સીપાલ ઓફિસરની નિમણૂંક :

10. બેંક પ્રિન્સીપાલ ઓફિસર જેવા સંચાલક અધિકારીની નિમણૂંક કરી શકે છે. પ્રિન્સીપાલ ઓફિસર બેંકની મુખ્ય/વ્યાવસાયિક ઓફિસમાં હોય છે જે તમામ ટ્રાન્ઝેક્શન પર અંકુશ અને માહિતીનું વિતરણ કાયદામાં રહીને કરવા જવાબદાર હોય છે. તે એન્ફોર્સમેન્ટ એજન્સીઝ, બેંકો અને અન્ય સંસ્થાઓ કે જે મની લોન્ડરિંગ અને નાણાકીય ત્રાસવાદ સામે લડે છે. તેની સાથે સંબંધ કાયમ કરે છે.

પરિશિષ્ટ - 1

ગ્રાહકની ઓળખની જરૂરિયાતો - સુચિત માર્ગદર્શિકા ટ્રસ્ટ, વારસદાર અથવા ફીડ્યુશરી એકાઉન્ટ

ટ્રસ્ટ વારસદાર કે ફીડ્યુશરી ખાતામાં ગ્રાહક ઓળખ પ્રક્રિયા લાગુ કરવાની શક્યતા છે. બેંક ખાતાની જવાબદારી બીજી વ્યક્તિને કેમ સોંપવામાં આવી તેની માહિતી મેળવે છે. જે માટે બેંક અને ખાતા વચ્ચે મહત્વની કડીરૂપ આ વ્યક્તિ વિશે બેંક સંતોષકારક માહિતી મેળવે છે. આ માહિતી મેળવતી વખતે બેંક ખાતાના પ્રકારને પણ ધ્યાનમાં રાખે છે. ટ્રસ્ટનું ખાતું ખોલતી વખતે બેંક આવું ટ્રસ્ટ ઉભું કરનાર, (જે વ્યક્તિએ મીલકતને ટ્રસ્ટમાં તબદીલ કરી હોય) દાન આપનાર, લાભ મેળવનાર અને સત્તાવાર સહી કરનાર વ્યક્તિની ઓળખ માટે પૂર્વતકેદારી રાખવી. જમીન કે મિલકતના માલિક જ્યારે મળી આવે ત્યારે તેની ઓળખ કરવી. સંસ્થાનું ખાતું ખોલતી વખતે તેના મેનેજર, ડાયરેક્ટર અને મિલકત માલિકની ખાત્રી કરવી.

પેઢી કે કંપનીનું ખાતું :

કોઈ વ્યાવસાયિક એકમ બેંકમાં ખાતું ચલાવવા માટે કોઈ એક વ્યક્તિના ખાતાનો ઉપયોગ કરે ત્યારે બેંક તેની પુરતી માહિતી રાખવી જરૂરી છે. બેંક આવા એકમનું સંચાલન કઈ રીતે થાય છે તેની માહિતી મેળવી શકે અને તેને નાણા પૂરા પાડતા સાધનોની ચકાસણી તથા તેના પર અંકુશ ધરાવતા વ્યક્તિની સાથે સાથે તેના મેનેજમેન્ટ અંગે જાણકારી મેળવવી. આ જરૂરિયાતો રીસ્ક પ્રિસ્ક્રીપ્શન મુજબ જ નક્કી કરાય છે. જેમ કે એક જાહેર કંપની માટે જરૂરી નથી કે તે પોતાના દરેક શેરહોલ્ડરની માહિતી પુરી પાડે.

ઘંઘાદારી મધ્યસ્થી મારફત ખોલાતું ખાતું :

બેંકને જ્યારે ખ્યાલ આવે કે જે તે ખાતું ઘંઘાદારી મધ્યસ્થી મારફત ખોલવામાં આવ્યું છે ત્યારે બેંકે આવા ગ્રાહકની ઓળખ કરવી જ જોઈએ. કોઈ એકમ જેવા કે મ્યુઅલ ફંડ, પેન્શન ફંડ અને અન્ય પ્રકારના ફંડ માટે ઘંઘાદારી મધ્યસ્થી મારફત ખાતાનું સંચાલન થતું હોય તો આવા ખાતાને રોકી શકે છે. જે ખાતાનું વકીલ/ચાર્ટર્ડ એકાઉન્ટન્ટ અથવા શેર દલાલ દ્વારા સંચાલન થયું હોય તેને પણ કુશમાં રાખી શકે છે. જે કોઈ ખાતું મધ્યસ્થી દ્વારા ખોલાવાયેલું હોય અને તેના પેટા ખાતા હોય તો તમામ પેટા ખાતાના માલિકોની ઓળખ જરૂરી છે. મધ્યસ્થી દ્વારા કરાયેલા કસ્ટમર ડ્યુ ડીલીઝન્સ (સીડીડી) અંગે સંતોષકારક માહિતી માટે બેંક મધ્યસ્થિનું નિર્દેશક અને નિયમન કરવા કંપનીએ કેવાયસી જરૂરિયાતો પુરી થાય તે માટે જરૂરી સુવિધા લાગુ કરવી. જેથી આ ખાતાની જવાબદારી કોની છે તે જાણી શકાય.

ભારત બહાર રહેલા પોલિટીકલી એક્સપોસ્ડ પર્સનલ(પીઈપી) નું ખાતું.

પોલિટિકલ એક્સપોર્ટ્સ પર્સનલ એ એવા માણસો છે જેને વિદેશમાં જાહેર કોર્પો સોંપવામાં આવે છે અથવા અપાઈ ચૂક્યા છે. આવા માણસોમાં રાજ્ય કે સરકારના અધ્યક્ષ, ટોચના રાજનેતા, સરકાર/વ્યાયતંત્ર કે લશ્કરના ટોચના અધિકારીઓ, રાજ્ય હસ્તાકના નિગમના અધિકારી, મહત્વના રાજકીય પક્ષના અધિકારી વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. બેંક આવા માણસોની જાહેર માધ્યમોમાંથી અને તેઓ સાથે સંબંધ વિકસાવીને જેમ બને તેમ વધુ માહિતી એકઠી કરે છે. બેંક આથી માહિતીની ચકાસણી કરી વ્યક્તિના નાણાકીય સાધનોની માહિતી મેળવ્યા બાદ જ વ્યક્તિને પીઈપી ગ્રાહક તરીકે અપનાવે છે. આવા ગ્રાહકો માટે ખાતું ખોલવાનો નિર્ણય સીનિયર લેવલના અધિકારીઓ સીએપી અંતર્ગત કરે છે. આ નિયમો પીઈપી ખાતેદારના પરિવારજનો અને નજીકના સંબંધીઓને પણ લાગુ પડે છે.

રૂબરૂ ન મળતા હોય તેવા ગ્રાહકો :

ટેલીફોન અને ઇલેક્ટ્રોનિક બેંકિંગના કારણે ગ્રાહકો હવે બેંકમાં ગયા વગર જ ખાતું ખોલાવી શકે છે. આવા રૂબરૂ ના મળતા ગ્રાહકોને સામાન્ય ગ્રાહકો માટે અપનાવાની ઓળખની પ્રક્રિયાના બદલે તેના માટે ખાસ પ્રકારની લાગુ કરવામાં આવે છે. જેમાં જોખમનો પણ સમાવેશ કરવામાં આવે છે. આવા ખાતા માટે સ્પષ્ટ સર્ટિફિકેટ અને દસ્તાવેજો આપવા પડે છે અને જરૂર પડે તો વધારાના કેટલાક દસ્તાવેજ પણ મંગાવાય છે. આવા ખાતામાં બેંક પ્રથમ વ્યવહાર ગ્રાહકની બીજી બેંકના ખાતા મારફત કરવામાં આવે તેવો આગ્રહ રાખી શકે પણ આ બેંક કેવાયસી ધોરણો અપનાવતી હોવી જોઈએ. જો ગ્રાહક વિદેશી હોય તો તેના દસ્તાવેજો મેળવવામાં વધારે તકલીફ પડે છે. આથી આવા કેસમાં બેંક ત્રીજા પક્ષની મધ્યસ્થી માગે છે. આવા કેસમાં ત્રીજા પક્ષ તરીકે મધ્યસ્થી કરનારનું ખાતું જરૂરી કેવાયસી પદ્ધતિ પ્રમાણેનું હોવું જોઈએ.

પત્રવ્યવહાર બેંકિંગ :

પત્રવ્યવહાર બેંકિંગ એ એક બેંકથી અન્ય બેંક વચ્ચેની સેવા છે. આ સેવામાં રોકડ/ફંડ સંચાલન, આંતરરાષ્ટ્રીય વાયર ટ્રાન્સફર્સ, ડીમાન્ડ ડ્રાફ્ટની વ્યવસ્થા, જેવા ટ્રાન્સફર ચેક કિલયરિંગ વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. બેંકે પત્રવ્યવહાર દ્વારા વ્યવહાર કરતાં પહેલાં બેંકના પ્રકાર વિશે માહિતી મેળવવી જોઈએ. બેંક ખાસ કારણોસર અન્ય બેંકનું સંચાલન મોટી વ્યાવસાયિક પ્રવૃત્તિ, એએમએલ/સીએફટી લેવલ, ખાતું ખોલવાનો હેતુ, બેંક સાથે પત્રવ્યવહાર કરતી પેઢી કે કંપનીની ઓળખ અને સંચાલન કે દેખરેખની બાબતોની માહિતી મેળવી શકે છે. બેંક અન્ય બેંક અંગેની જાહેર જાણકારી પણ મેળવે છે. જેથી જાણી શકાય કે અન્ય બેંક મની લોન્ડરિંગ અથવા નાણાકીય ત્રાસવાદ સાથે સંકળાયેલી અંત્રે તપાસ કરવા કેવા પગલા લીધા છે.એ પણ ઇચ્છનીય છે કે બોર્ડની મંજૂરી બાદ જ કોઈ સંબંધ સ્થાપવો જોઈએ. કેટલાક કેસમાં બેંકનું બોર્ડ બધી સ્તા એડમિનિસ્ટ્રેટીવ ઓથોરીટીને આપે છે. જે એક કમીટી તૈયાર કરે છે. આ કમીટીનું નેતૃત્વ ચેરમેન/સીઈઓની મંજૂરીથી થાય છે. કમીટી દ્વારા મંજૂર કરાયેલ પ્રસ્તાવને મંજૂરી માટે બોર્ડની આગામી બેઠકમાં રજૂ કરાય છે. બેંકની જવાબદારી છે કે તે પત્રવ્યવહાર બેંકિંગ સંબંધ શરૂ કરતા પહેલાં જરૂરી દસ્તાવેજોની તપાસ કરે. ખાતામાંથી ચૂકવણીના કેસમાં કોરસ્પોન્ડન્ટ બેંક ડીસ્પોઝેન્ડ બેંક ગ્રાહકની કરેલી ઓળખથી સંતોષ થવો જોઈએ. કોરસ્પોન્ડન્ટ બેંકને ખાત્રી હોવી જોઈએ કે ડીસ્પોઝેન્ડ બેંક જ્યારે જરૂર પડશે ત્યારે તાત્કાલિક ધોરણે ગ્રાહકની જાણકારી પુરી પાડશે.

બેંકોએ સેલ બેંક (જે બેંકની દેશમાં શાખા ન હોય અથવા દેશની કોઈ નાણાકીય સંસ્થા સાથે જોડાણ ન હોય) સાથે પત્રવ્યવહારના સંબંધથી દૂર રહેવું જોઈએ. સેલ બેંકને ભારતમાં આવવા પર પ્રતિબંધ છે. તેથી સેલ બેંક દ્વારા વપરાતા વિદેશી નાણાકીય સંસ્થાના ખાતા સાથે પત્રવ્યવહાર સંબંધ ન બાંધવો જોઈએ. બેંકે દેશમાં જ કામ કરતી પરંતુ કેવાયસી ધોરણોનું વ્યવસ્થિત પાલન ન કરતી હોય અને નાણાકીય ત્રાસવાદ સામેની લડાઈમાં ભાગ ન લેતી હોય તેની સાથે વ્યવહાર કરતા પહેલાં ચેતવું. એટલે બેંકોએ ખાત્રી કરી લેવી જોઈએ કે જે બેંક સાથે પત્રવ્યવહાર સંબંધ જોડવાના હોય તે એન્ટી-મની લોન્ડરિંગ પોલીસી અને પ્રક્રિયાને અનુસરતી હોય.

પરિશિષ્ટ - 2

ગ્રાહક ઓળખ પ્રક્રિયા

ચકાસવા જેવી બાબતો અને ગ્રાહક પાસેથી મેળવવાના દસ્તાવેજો.

બાબત	દસ્તાવેજ
<p>વ્યક્તિગત ખાતાં કાયદેસર નામ કે અન્ય નામનો ઉપયોગ</p> <p>કાયમી સરનામું</p> <p>કંપની ભાડું કંપનીનું નામ વ્યવસાયની જગ્યા કંપનીનું મેઈલિંગ ટેલીફોન/ફેક્સ</p>	<p>દસ્તાવેજ ટ્રાન્સપોર્ટ (2) પાન કાર્ડ (3) મતદાન ઓળખપત્ર (4) ડ્રાઈવિંગ લાયસન્સ (5) ઓળખપત્ર (બેંકના સંતોષ માટે) (6) ગ્રાહકની ઓળખ અને સરનામા માટે માન્ય જાહેર સત્તા કે જાહેર કર્મચારીનો સંમતીપત્ર.</p> <p>ટેલીફોન બીલ (2) બેંક ખાતાનું સ્ટેટમેન્ટ (3) માન્ય સરકારી સત્તાનો પત્ર (4) ઈલેક્ટ્રીક બીલ (5) રેશન કાર્ડ (6) કર્મચારીનો પત્ર (બેંકના સંતોષ માટે) (આમાંથી કોઈ પણ એક દસ્તાવેજ બેંકને આપવો પુરતો છે.</p> <p>સ્થાપનાનું પ્રમાણપત્ર અને મેમોરેન્ડમ તત્તા આર્ટિકલ ઓફ એસોસિએશન (2) બોર્ડ ઓફ ડિરેક્ટરનો બેંક ખાતું ખોલવા માટેનો પ્રસ્તાવ અને ખાતુ ચલાવનારની ઓળખ (3) કંપનીના મેનેજર, અધિકારી કે કર્મચારીને વ્યવસાય ચલાવવાની પાવર ઓફ એટર્ની આપી હોય. (4) પાન ફાળવણીની નકલ (5) ટેલીફોન બીલની નકલ.</p>
<p>ભાગીદારી પેઢીનું ખાતું કાયદેસર નામ સરનામું તમામ ભાગીદારનું નામ /સરનામું પેઢી અને ભાગીદારના ફોન નંબર</p>	<p>નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર/જો રજીસ્ટર્ડ હોય તો) (2) ભાગીદારનો દસ્તાવેજ (3) ભાગીદારને અથવા કર્મચારીને ધંધાકીય વ્યવહાર માટે આપવામાં આવેલ પાવર ઓફ એટર્ની (4) ભાગીદાર અને જેના પાવર ઓફ એટર્ની અપાય છે તેની ઓળખ અને સરનામા માટેના કાયદેસર માન્ય દસ્તાવેજ (5) પેઢી/ભાગીદારોના નામનું ટેલિફોન બીલ.</p>
<p>ટ્રસ્ટ અને મંડળનું ખાતું ટ્રસ્ટી, સેપ્લર્સ, બેનિફિસીયરી, અને સિગ્નેસરીઝના નામ ફાઉન્ડર, મેનેજર/ડાયરેક્ટર્સ અને બેનિફિસીયરીના નામ સરનામા. ટેલીફોન/ફેક્સ નંબર</p>	<p>(1) જો નોંધાયેલ હોય તો નોંધણીનું પ્રમાણપત્ર (2) વ્યવસાય ચલાવવા માટે આપવામાં આવેલ પાવર ઓફ એટર્ની (3) ટ્રસ્ટી, સેટલર, બેનિફિસીયરીઝ અને પાવર ઓફ એટર્નીની ઓળખ માટેના સત્તાવાર માન્ય દસ્તાવેજો (4) મંડળ/સંસ્થાના સંચાલક મંડળનો ઠરાવ (5) ટેલીફોન બીલ</p>